

Oponentský posudok dizertačnej práce

Dizertant: Ing.arch.Jan Jakub Tesař, Fakulta architektúry, ČVUT, Praha

Školiteľ: prof.Ing.arch.Ján Stempel

Téma: Tendencie v architektúre individuálneho bývania

Aktuálnosť a význam výskumnej témy

Dizertačná práca Jana Jakuba Tesařa spracováva aktuálnu a v oblasti architektonického navrhovania nosnú tému individuálneho bývania. Ak by sme hľadali medzi všetkými druhmi architektúry ten najčastejší sa vyskytujúci, najrozšírenejší a pre ľudí ten najpotrebnejší, tak by sme určite prvenstvo museli priznať práve rodinnému domu. Rodinný dom ako prejav individuálnych potrieb a individuálneho životného štýlu prirodzeným spôsobom odráža kultúrnu úroveň spoločnosti. Bohužiaľ v Čechách aj na Slovensku veľkú ujmu vo vývoji rodinného domu spôsobilo takmer polstoročné totalitné obdobie (1948-1990), ktoré prerušilo jeho prirodzený vývoj. Bývalý režim preferoval kolektívnu výstavbu a nemal záujem podporovať individuálne bývanie, ktoré evokovalo buržoázny životný štýl. Zmena nastala až po roku 1989, kedy sa spoločenské pomery zmenili a uvoľnili. Rodinný dom odvtedy zažíva mimoriadny vzostup, ale aj rôzne vývojové fázy spojené s hľadaním vlastnej identity.

A práve tento moment sa stal východným bodom vo výskume dizertačnej práce. Časové vymedzenie je však ohraničené až rokom 2000. Dizertant skúma ostatných cca 17 rokov vo vývoji tohto segmentu, pričom veľmi správne vymedzuje len tie rodinné domy, ktoré sú výsledkom procesu architektonického navrhovania. Sú to domy projektované pre individuálneho klienta, i keď tvoria (ako dizertant uvádza) menej ako 1% celkovej produkcie. Napriek tomu, sú pre ďalší vývoj podstatné, mienkotvorné a dokážu spätne ovplyvňovať kvalitu masovej katalógovej produkcie. Aj z tohto hľadiska považujem prínos práce za spoločensky veľmi prospešný.

Splnenie cieľov práce

Dizertant si stanovil za hlavný cieľ systematické mapovanie súčasnej tvorby individuálneho bývania, identifikáciu tendencií, ale aj popularizáciu smerom k verejnosti. Tieto úlohy plní nielen v práci, ale aj v širšom profesnom zameraní, keďže sa v projekčnej oblasti venuje práve rodinným domom (realizoval 30 rodinných domov, vo väčšine prípadov v spoluautorstve, s J. Stempelom).

Nadobudnuté poznatky vedeckým spôsobom rozvíja v dizertačnej práci, ktorú obsahovo člení na tri podstatné témy: územie, miesto a motív. Takto zároveň určuje aj veľmi dôležité kritéria výskumného hodnotenia. Sú spojené s väzbou rodinného domu na urbanistický kontext prostredia (územie), na kontext miesta, kde je dom lokalizovaný (miesto) a s myšlienkou konceptu, originalitou riešenia, ktorá je sústredená na tvorbu motívu. Pri hodnotení uplatňuje kvalitatívnu metódu (vychádza z rozsiahlej databázy 700 realizovaných rodinných domov), interpretačnú metódu, oral history a research by design. Všetky vyššie uvedené ciele sú v práci splnené.

Riešenie problémov a stanovisko k výskumnému hodnoteniu

V kapitole 5.1 Území sa autor zaoberá predovšetkým hodnotením lokalizácie súčasných rodinných domov. Tvrdí, že: “pri definovaní jednotlivých typů území jsem dospěl k názoru, že se skutečně nevytváří nové podmínky, nedefinují se nová prostředí, ve kterých by mali stavby pro individuální bydlení vznikat...Výnimku pak tvoří stavby v krajine .... A stavby v satelitech.” Z toho potom odvíja základné pozície a typy rodinných domov:

- rodinný dom vo vnútri mestskej štruktúry prezentovaný ako mestská vila,
- prímestská vila,
- rodinný dom vo vnútri vidieckej urbanistickej štruktúry – vidiecky dom,
- rodinný dom na periférii sídla – satelit,
- rodinný dom v roztrúsenej zástavbe a na samote,
- domy mimo České prostredie.

Toto taxonomické triedenie by bolo možné čistejšie “upratať” podľa urbanistického kontextu prostredia a umiestnenia v sídelnej štruktúre a bolo by potom možné hovoriť o mestskom, prímestskom, periférnom, vidieckom a špecifickom rodinnom dome. Domy hodnotené mimo české prostredie do tohto triedenia veľmi dobre nezapadajú. Veľmi prínosné je však v tomto kontexte **hodnotenie o uzavretosti a izolovanosti mestských víl voči verejnému priestoru**, čo má za následok nižšiu kvalitu uličnej fasády (rodiný dom na Hanspaulce, S.Fiala, 2009). Túto tendenciu však pozorujeme aj v periférnych a satelitných polohách. Rovnako dôležitá skutočnosť, na ktorú autor upozorňuje je, že **rodinný dom vzniká ako izolovaná veličina a nie ako súčasť kvalitného celku**. Má určite na mysli projekty typu pražskej Baby, ktoré ani v Čechách, ani na Slovensku za ostatných 20 rokov jednoducho nevznikli. Na Slovensku už v tejto súvislosti pozorujeme asanácie starších vilových domov a ich náhradu za nové. Lukratívne pozemky na výstavu nových víl sú prakticky vyčerpané. Aj napriek tomu je téma “mestskej vily” stále aktuálna. Tu by bolo vhodné v práci presnejšie definovať mestskú vilu ako typologický druh. Zaraďovať radové rodinné domy medzi mestské vily (ako to robí autor na s.33) neodporúčam. Vila urbana, suburbana a vila rustica ako typologické druhy viažúce sa na prostredie, boli definované už v antickom období a z tohto členenia je možné vychádzať i v súčasnosti.

Ostatné typy rodinných domov vo vzťahu k územiu autor dokumentuje na vhodne vybraných realizáciách, ktoré výstižne hodnotí a dokumentuje fotografiami a zároveň tak mapuje súčasnú tvorbu. Poukazuje na veľkú rôznorodosť prístupov a fenomenologický uhol pohľadu českých architektov a takto súčasne hľadá odpovede na úvodnú hypotézu. V tejto súvislosti by bolo vhodné analyzovať

podrobnejšie aj vnútorné vzťahy a pôdorysy rodinných domov, ktoré by mohli dopomocť k presnejšiemu zadefinovaniu jednotlivých typov domov.

V porovnaní so Slovenskom sú na českej scéne bohatšie zastúpené rodinné domy na samote a v roztrúsenej zástavbe. Ich výber dokumentuje snahu vyzdvihovať autonómne koncepty, z ktorých rezonuje realizácia rodinného domu v Českom ráji (Stempel & Tesař architekti) a rodinný dom v Dlouhé Vsi od ateliéru AL_T architekti (*poznámka: ich usadlosť na Orave bola nominovaná v roku 2013 aj na Cenu ARCH*).

Kapitola 5.2 Místo

Výber hodnotených rodinných domov v kapitole Místo je zameraný predovšetkým na špecifické, niečím špeciálne miesto, resp. vlastnosti pozemkov alebo susedných parciel. Autor sa zaoberá aj nezastaviteľnými pozemkami (tzv. pet – zvyškovými pozemkami), ale aj vlastnými domami architektov. V pozadí tohto výberu je snaha dokumentovať ako vplývajú konkrétne limity na architektonický koncept (rodinný dom Žebetín, Brno, Makovský & partners, 2008). Ukazuje, že častokrát v komplikovaných podmienkach vzniká originálne architektonické dielo, ktoré vie vyťažiť aj zo zložitých či negatívnych daností (vila Ego, Praha, A69, 2006.) Prínosné v tejto časti sú urbanistické situácie, ktorými autor prezentuje dané podmienky konkrétneho miesta a zároveň konštatuje, že čím zložitejší je pozemok, tým dôležitejšia je spolupráca s architektom. Práve v týchto prípadoch sú architekti najčastejšie oslovovaní klientami.

Kapitola 5.3 Motiv

V tejto časti práce sa autor dostáva k architektonickému konceptu, obsahovému leit motívu a filozofickému základu. Vybraných 12 realizácií, ktoré podrobnejšie popisuje, hodnotí a dokumentuje fotografiami, pôdorysami a rezmi nejak netriedi, skôr vhodne prezentuje a vyzdvihuje pluralistický prístup a rôznorodú škálu názorov. Od tých, ktoré sa radia k skupine českej prítomnosti, cez ekologické a kontextuálne, fenomenologické (ovplyvnené Ch. Norbert Schulzom), priestorové experimenty, ale aj tie typicky "šrámkovské", "lábusovské" a "stempel – tesařovské". Z mladšej generácie za povšimnutie stojí rodinný dom u Havířova od Kamila Mrvu, v ktorom je cítiť silný vplyv odkazu Franka Loyda Wrighta, ktorého diela Kamil Mrva navštívil aj osobne.

Vybranými individuálne projektovanými rodinnými domami podáva autor charakteristický obraz súčasnej českej scény architektúry rodinného domu. Pravdepodobne zámerne sa vyhýba celkovému hodnoteniu. Poukazuje na názory viacerých architektov (P. Kratochvíl, R. Švácha, M. Cajthamlová, P. Nasadil, A. Moravanszky) a len veľmi opatrne zovšeobecňuje. V závere poukazuje na jednu z podstatných tendencií, ktorou je fenomenologický uhol pohľadu českých architektov. Tvrdí, že v budúcnosti sa dá očakávať zvýšenie podielu individuálne projektovaných rodinných domov voči štandardnej katalógovej produkcii, čo je nakoniec aj najdôležitejšia snaha a motivácia prečo sa touto témou vôbec takto systematicky a podrobne zaoberáme.

Z osobných skúseností môžem potvrdiť, že medializovaním kvalitnej architektúry rodinného domu sa postupne mení všeobecný spoločenský vkus a zlepšuje sa celková kvalita architektúry, i keď je tento proces behom na dlhé trate

Záver a predovšetkým syntetická časť práce by si zaslúžila väčšiu pozornosť, pretože tendencií v architektúre individuálneho bývania môžeme nájsť podstatne viac. Určite by bolo prínosné zaoberať sa a podrobnejšie aj typológiou rodinného domu, jeho vnútornými vzťahmi, práve vo väzbe na územie a miesto, ale aj vplyvmi meniaceho sa životného štýlu. Osobitú pozornosť by sme mali v budúcnosti venovať suburbánnym rodinným domom, ktorých počet bude narastať a práve tieto lokality si vyžadujú koncepčný urbanistický prístup, aby v týchto kontextoch nebol kvalitný rodinný dom "izolovanou veličinou", o ktorej autor veľmi správne v práci hovorí.

Napriek týmto pripomienkam má dizertačná práca Jana Jakuba Tesařa veľmi dobrú úroveň spracovania, po obsahovej i formálnej stránke. Prináša podnetné aktuálne hodnotenie i výskum, ktorý je možné aplikovať v aktuálnej praxi. Odráža jeho rozsiahle skúsenosti, ktoré v tejto oblasti má, aj vďaka množstvu realizovaných domov. Verím, že bude vo výskume tejto témy pokračovať aj naďalej. Prácu považujem pre vedný odbor za veľmi prínosnú, aktuálnu a v praxi aplikovateľnú.

Na záver by som dala autorovi otázky do diskusie:

V akých lokalitách bude mať rodinný dom najlepšie podmienky na rozvoj a akým smerom sa bude vyvíjať po formálnej a obsahovej stránke? Stane sa v budúcnosti luxusným tovarom?

Dizertačnú prácu odporúčam prijať podľa platných predpisov k obhajobe a následne po obhájení oponentských pripomienok odporúčam Ing. arch. Janovi Jakubovi Tesařovi prideliť vedecko - akademický titul: „philosophiae doctor“ (PhD.)

doc. Ing. arch. Andrea Bacová, PhD.

V Bratislave 27. apríl 2018